

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Загально прийнято, що охорона прав означає їх стан до порушення, у той час як захист – після порушення прав особи. Діти завжди були і будуть незахищеною верствою населення, а діти з особливостями розвитку тим паче. Інклюзивна освіта базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини (ч. 1 ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства») [1]. Дітям з порушенням інтелектуального розвитку, наприклад, гарантується право на захист від дискримінації та насильства, що означає ефективний захист від будь-якої форми фізичного чи емоційного насильства або знущань [2, с. 228].

Держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти. Українська держава визнає одним із пріоритетних напрямків своєї соціальної політики правовий та соціальний захист дітей з інвалідністю [3, с. 80]. Так, п. 20 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» визначає особу з особливими освітніми потребами як особу, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [4].

Представляють інтереси дітей з особливими освітніми потребами зазвичай батьки, опікуни, усиновителі, органи опіки та піклування, інтернати тощо. Що стосується батьків або осіб, які їх замінюють, то вони несуть відповідальність за порушення прав і обмеження законних інтересів дитини на охорону здоров'я, фізичний і духовний розвиток, навчання, невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків відповідно до закону (ч. 6 ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства») [1].

Законодавство України про освіту регламентує організацію отримання освіти особами з особливими освітніми потребами і вказує, що основні загальноосвітні та професійні освітні програми реалізуються в установах, що здійснюють освітню діяльність [5, с. 94]. Таким чином, якщо навчально-виховна робота в закладі буде правильно спланована та проводитися систематично, це забезпечить захист права кожної дитини, зокрема й з обмеженими можливостями, на отримання якісної освіти [6, с. 141].

Наприклад, за ч. 5 ст. 19 Закону України «Про охорону дитинства» учні державних та комунальних професійно-технічних навчальних закладів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і дітей, які потребують особливих умов виховання, перебувають на повному утриманні держави [1]. Це означає, що держава і є найпершою ланкою захисту прав дітей-сиріт та дітей з інвалідністю, які позбавлені батьківського піклування. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про освіту») [4]. З цього випливає така форма захисту прав дітей як адміністративна, тобто звернення до компетентних органів щодо порушення прав дітей з особливими потребами. Наприклад, рішення органу, що призначає державну соціальну допомогу, може бути оскаржене у відповідних органах виконавчої влади або у судовому порядку (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та

дітям з інвалідністю») [7]. З вказаного випливає ще одна форма захисту – судова.

Своєрідною формою захисту прав дітей можна вважати написання петицій Президенту України, як от петиція «Про захист прав дітей з особливими освітніми потребами» (<https://petition.president.gov.ua/petition/106628>), за якою оскаржуються несправедливі умови влаштування дітей до спеціальних шкіл та навчально-реабілітаційні центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

2. Василенко Б.В., Бондаренко З.П. Захист прав дітей з порушенням інтелектуального розвитку. *Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі»* (м. Дніпро, 23 листопада 2023). С.227-230. URL:

https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/Zbirnyk_Konf_Zahyst%20prav_dytny_v_cifrovomu_sviti.pdf#page=227 (

3. Нагорна В.В. Соціальні права дітей з особливими потребами в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право*. 2013. Т. 1. Вип. 21. Ч.1. С. 79-82.

4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Ковбас І.В., Лис О.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав осіб з особливим освітніми потребами та їх гарантії у сфері дошкільної освіти. *Актуальні питання юридичної науки*. Вип. 2 (31). 2021. С. 91-95.

6. Олефір Н. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. Вип. 2 (98). 2019. С. 143-146.

7. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям з інвалідністю» від 16.11.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>